

KARAL VE ANAYASA

FAHRİ ÇOKER

18 Ocak 1982 akşamı, arkasında dev eserler, saygı ve sevgi dolu kalpler bırakarak sonsuzluğa göçen Rahmetli Üstadımızın, anısına adanan bu sayı için, benden de bir yazı istenildiği zaman, aklıma hemen, O'nun belki en az bilinen bir yönü geldi. 1960-1961 döneminin Temsilciler Meclisi Anayasa Komisyonu Başkanlığı ve bu sıfatla belirttiği görüş ve düşünceleri..

Gerçekte, Üstadın uluslararası düzeydeki tarihçiliği, bu süreç içinde Ulu Önder ATATÜRK'ü ve Atatürkçülüğü en iyi anlayan ve anlatan değerli kişiliği, muhakkak ki daha uzun yıllar konumuz olmakta devam edecektir. Ancak, aziz nâsını toprağa verdiğimiz gün, kabri başında Eski Kurucu Meclis Üyesi Suphi KARAMAN'ın da belirttiği gibi, Üstadın bu dönemde, tarihin akışı içinde, o tarihi en iyi bilen bir kişi olarak, olayları değerlendirmedeki ustalığı da elbette ki unutulmayacaktır.

Rahmetli KARAL, Kurucu Meclis teşkili hakkındaki 13 Aralık 1960 tarihli ve 157 sayılı kanunun 4 üncü maddesi gereğince, Üniversite Temsilcileri arasında Temsilciler Meclisine üye seçilmiş ve 6 Ocak 1961 tarihinde Meclise katılarak and içmiştir¹.

Kurucu Meclisin başta gelen görevi, 157 sayılı kanunun 18 inci maddesinde açıkça belirtildiği gibi, halkoyuna sunulacak yeni Anayasayı görüşüp kabul etmek ve seçim kanununu yapmaktır. Bu itibarla, 9 Ocak 1961 tarihindeki ikinci birleşimde Anayasa ve Seçim komisyonlarının kurulması işlemi tamamlanmış ve KARAL aynı gün yapılan seçimde Anayasa Komisyonu üyeliğine ve ertesi günü toplanan komisyon tarafından da başkanlığa seçilmiştir. Başkanvekili Emin PAKSÜT, Sözcüler, Muammer AKSOY, Turan GÜNEŞ ve Tarık Zafer TUNAYA, Kâtip Coşkun KIRCA'dır.

Komisyon, ilk iş olarak, Anayasa tasarısının içermesi gereken konuları dört kısma ayırmış ve her biri hakkındaki temel prensiplerin nelerden ibaret

¹ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 2. birleşim. s. 16

olduğunun saptanması için kurulan dört altkomisyona tevdi etmiştir. Komisyon, ayrıca, Anayasanın sistematığına ve yazılışına hâkim olacak esasların bir redaksiyon komitesince saptanması ve önerilmesini uygun görmüştür.

Altkomisyonlarla redaksiyon komitesinin, sürekli çalışmalar sonunda hazırladıkları önraporları 17 Ocak 1961 tarihine kadar komisyon başkanlığına verilmiş, Komisyon, genelkurul halinde, altkomisyonların önraporlarını aynı tarihten itibaren görüşmeye başlayarak Anayasanın tümü üzerindeki ilk görüşmelerini 26 Ocak 1961 tarihinde tamamlamıştır. Bu konudaki rapor, Temsilciler Meclisinin 30 Ocak 1961 tarihindeki 11 inci birleşiminde genelkurulun bilgisine sunulmuştur².

Anayasa tasarısının komisyondaki görüşülmesi, 9 Mart 1961 tarihinde tamamlanarak bu tarihte Temsilciler Meclisi Başkanlığına verilmiş ve 30 Mart 1961 tarihinden itibaren de genelkurulda görüşülmesine başlanılmıştır³.

Başkan KARAL'ın genelkuruldaki sunuş konuşması cidden ilginçtir. Çünkü Üstad, konuya başka bir perspektiften bakmaktadır. Bu, tarihi gelişim içinde bir sonuca varmak gayretidir. Nitekim daha sözlerinin başında, tasarının hukuk ilmi ve siyasetle ilgili değerlerini raportör arkadaşlarının sırası geldikçe arzedeceğini vurgulayan KARAL, kendisinin yalnız tasarının hazırlanmasına hâkim olan ilkeleri, tutulan yolu, komisyon çalışmaları sonunda varılan sonucu belirtmeye çalışacağını söylemiş, "komisyonda çeşitli konular üzerinde çok sert tartışmalar geçmesine rağmen hiç bir vakit karşılıklı anlayış ve kardeşlik havası eksik olmadığını, bu suretle meydana gelen Anayasa tasarısı, şu veya bu partinin bir tasarısı, şu veya bu eğilimi değil ancak memleketin yüksek temayül ve menfaatlerini kapsadığını, komisyon bu çalışma zihniyetiyle partilerarası münasebetlerde, umumiyetle Türkiye'de tatbik edilmez sanılan karşılıklı bir anlayış içinde çalışmanın mümkün olduğunu gösterdiğini" anlatmıştır. Gerçekte bu ortamın oluşturulması ve sürdürülmesinde, Başkan KARAL'ın insana ve insan ilişkilerine büyük değer veren hoşgörülü kişiliğinin etki ve katkısı kuşkusuzdur.

KARAL, bu sunuş konuşmasında, "Anayasa hazırlamak ilmi" diye bir ilim, "Anayasa meydana getirmek" diye bir sanat da mevcut olmadığına değinerek, "Anayasaların kompromiler mahsulü olduğunu, gelişmeleri içtimai tekâmül kanununa bağlı bulunduğunu, bu nedenledir ki, büyük

² Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 11. birleşim s. 156-158

³ Temsilciler Meclisi Tutanak Dergisi, 34. birleşim s. 364-366

devrimlerin yarattığı Anayasalardan yerini başkalarına terkedenler olduğu gibi bazı Anayasaların da, yaşayabilmek için, yeni nesillerin yeni hayat görüşlerine ve gelecek hakkındaki ümitlerine cevap verebilmek için kısmen değiştirilmiş veya yorumlanmış olduğunu, bu, böyle olduğu içindir ki komisyonun, çalışmalarında, herhangi başka bir Anayasayı alıp ondan iktibaslar yapmak suretiyle yeni bir Anayasa yapmayı asla düşünmediğini, bir Anayasa yapılırken, başka şartlar içinde meydana gelmiş bir Anayasaya uydurulmak istenirse, o Anayasanın geçici olabileceğini, bu sebeple komisyonun, bu Anayasanın milli temellere ve memleketimizin gerçek temayüllerine uygun olması için bazı genel ilkeleri gözönünde tuttuğunu, bunlardan birincisi milletimizin psikolojisi, ikincisi tarihi gelişme ve üçüncüsü de Batı demokrasilerindeki Anayasa hareketleri olduğunu söylemiş ve bu üç ilkenin derinliğine tetkiki ile Anayasanın sağlam temellere dayandırılması mümkün olabilir ve olmuştur.” dedikten sonra konuşmasına devam etmiştir:

“Komisyonumuz Anayasayı milletimizin psikolojisine uygun bir şekilde düzenlemek için milletimizin mâşeri vicdanında daima yaşamış değerleri dikkate almıştır. Tarihin şahitliği ile sabittir ki, bunların başında devlet kuruculuğu değeri gelmektedir.

Bundan başka hak, adalet, mülkiyet ve vicdan hürriyeti kavramları tarih boyunca, dünyanın muhtelif yerlerinde kurulan Türk devletlerinde itibar görmüş ve bunlar, insan hakları prensipleri beyannamelerine geçmeden önce Türk milletinin lehine olarak dünya tarihinin sayfalarına geçmiştir.

Fakat bu değerlerin millet vicdanında mevcut olmasına ve cemiyet hayatında yaşamasına rağmen, tarihi şartların icabı olarak, bir demokrasi sistemi haline getirilmiştir. Şu da vardır ki Batı memleketlerinde demokrasi sistemi kurulmaya başlandığı zamandan beri Türkiye’de bu sistem ile ilgili prensipler de ifade edilmeye başlanmıştır. Nitekim 1789’da Fransa’da ihtilal başladığı, Amerika’da Washington cumhurreisi seçildiği yılda, Türkiye’de Selim III. daha padişah olmadan önce; (Lâyık olursa bir gün bana, tahtı şevket mahzû safadır bana nâsa hizmet) demek suretiyle Batı demokrasisinin temel ilkesini teşkil eden “halk iktidar için değil, fakat iktidar halk içindir.” ilkesini benimsemiş olduğunu göstermektedir. Selim III planlı ve sistemli garphlaşma hareketinin ilk önderi olmuştur. Bu harekete ondan sonra Mahmut II devrinde ve Gülhane Hattı’nı ilanı suretiyle Abdülmecid devrinde de devam olunmuştur.

Birinci ve ikinci meşrutiyet hareketleri de Batı örneğinde, Batı demokrasileri prensiplerini kapsayan bir sistem meydana getirilmesi için

yapılmıştır. Ancak şu da vardır ki, bu hareketlerin muvaffak olmaması, Türkiye’de demokratik bir idare kurma kabiliyetinin mevcut olmadığı hususunda izahlara ve tefsirlere yol açmıştır. Gerçek bu mudur? Hiç şüphesiz ki, hayır. Batı demokrasilerinde demokrasi sistemi milli bünyeye sahip cemiyetler gelişmiştir. Halbuki, bu cemiyetlerin sahip buldukları imparatorluklarda asla demokrasiye yer verilmemiştir. Fakat Osmanlı İmparatorluğu öyle bir imparatorluktur ki, üç kıtada kök salmış olmasına, çeşitli toplulukları ihtiva etmesine rağmen, bu imparatorlukta bu demokrasi tecrübesi veya başka bir deyimle tarihin hiçbir devrinde ve memleketinde, bu genişlikte, bu kadar çeşitli toplulukları içine alan bir imparatorlukta böyle bir tecrübenin yapılmış olduğunu görmüyoruz. Şu halde tecrübenin başarısızlığı gerçekte, yapılmış olduğu devrin bu çapraşık şartlarıyla sıkı sıkıya ilgilidir. Yoksa sanıldığı ve öne sürüldüğü gibi Türk milletinin demokrasiye intibak kabiliyetinden mahrum olduğundan değildir.

Demokratik hayatımızın ikinci büyük safhası, imparatorluğun yıkılmasından sonra milli bir devletin kurulmasıyla başlamıştır. 23 Nisan 1920’de, Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kurulması ile gerçek bir demokratik devir, milli hayatımızda başlamış ve bugüne kadar bazı aksaklıklarla devam etmiştir. İstiklal Savaşımız tarihe (Türk mucizesi) diye geçmiştir. Bunun bir demokratik sisteme giden mücadelelerin temelini teşkil ettiğine şüphe yoktur. Filhakika, İstiklal Savaşı, hürriyetlerin en önemlisi olan bir milletin var olmak hak ve hürriyetini sağlamıştır. Bu savaştan sonra, ATATÜRK’ün Türk milletine, Türk milletinin ise ATATÜRK’e malettiği siyasi, içtimai, iktisadi ve kültürel inkılapları demokratik hürriyetlerin lehine doğru yöneltilmiş hareketlerdir.

Dünya tarihinin tanzimi elimizde olmayan şartları dolayısıyla, zaman zaman Türk milletinin siyasi hayatında normal gelişmenin karşısına çıkan engeller olmuştur. Bunlardan en mühimi 1930 yılından sonra Türkiye’nin coğrafi mevkiinin doğusunda ve batısında birbirine düşman olarak doğup, birbirini yok etmek isteyen münferit doktriner şartlar arasında Türkiye’nin kendi milli bünyesini muhafaza etmek ve bunlar karşısında ezilmemek için bu hareketlere paralel olarak bir demokratik idare sisteminin geliştirilmesine çalışıldığına şüphe yoktur. Ancak bu çalışmalar istikametinde normal bir gelişmeyi, kısa zamanda gerçekleştirmek mümkün olmamıştır. Buna, dünyanın geçirmiş olduğu büyük siyasi buhranlar engel olmuştur. Türkiye, bu durumda milli bünyesini muhafaza etmek üzere bir müddet için tek partili rejimi kabul etmiştir. Tek partili rejim, hiçbir vakit ATATÜRK inkılaplarını aksatmamıştır. Aksine, imkân nispetinde bu inkılapları geliştirmeyi de faaliyetlerine mesnet olarak kabul etmiştir.

İkinci Cihan Harbi, tek parti sisteminden inhiraf için bir sebep getirmekten çok, bunun bir müddet daha devamını icabettirmiştir. Dünyanın kan ve ateş dalgalarına mâruz kaldığı bir devrede, bir kere daha, Türk milletinin hayat ve mukadderatı mevzuubahis olmuştur. Bu harpte çok tehlikeli bir mevkide olan memleketimiz, sihirli bir ülke gibi, harbin çeşitli felaketlerinden masun kalmıştır. Ancak bu harp bittikten sonradır ki, Türk milleti, dünya şartlarının istikrarlı bir zemin hazırlaması üzerine, bildiğiniz şekilde, normal gelişmeye, demokratik istikamete yönelmiştir. 1950-1960 yılları arasında bu gelişmenin maalesef durakladığını görüyoruz. Bu halin acıklı hikâyesi Yüksek Heyetin malumudur. Bu devirde işler bahtsız bir iktidarın kaprislerine göre yürütülmüş ve müspet inkişafı durdurmuştur. Fakat milletin toplu vicdanında yaşayan ilerleme arzusu 1960 yirmi yedi mayıs inkılabını meydana getirmiştir.”

Yirmi yıllık bir deneyimden sonra yeni bir Anayasanın hazırlanmakta olduğu bu dönemde, Rahmetli Üstadın görüş ve düşüncelerinden alacağımız çok dersler vardır. Nur içinde yatsın...

